

АНАЛІТИЧНА ОЦІНКА БАНКРУТСТВА КОМЕРЦІЙНИХ БАНКІВ УКРАЇНИ

Материнська О.А., Платковська О.В.

Вінницький національний аграрний університет

У статті з'ясовано сутність банкрутства банку. Проведено оцінку поточної тенденції банкрутства українських банків. Здійснена характеристика головних факторів, які призводять до банкрутства банків. Проведена аналітична оцінка стану банківських установ України та результатів їх діяльності. Запропоновані можливі заходи уникнення банкрутства.

Ключові слова: банкрутство, банківська установа, неплатоспроможність, ліквідація, фінансове оздоровлення.

Постановка проблеми. Стабільність економічного розвитку будь якої країни вимагає налагодження її фінансової системи. Банківська діяльність безпосередньо впливає на ефективність і стабільність функціонування як окремих суб'єктів господарювання, так і економіки в цілому.

В Україні з кожним роком все більша кількість банків ліквідуються або банкрутують. Ці проблеми пов'язані з недосконалістю української банківської системи, вирішення яких потребує суттєвих зусиль з боку провідних фахівців та працівників НБУ.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Значна кількість наукових праць з дослідження та вивчення питань оцінки ефективності банківської діяльності підтверджує актуальність даного питання. Висвітлення теоретичних та організаційних питань банкрутства комерційних банків вивчалася багатьма науковцями, зокрема можна виділити дослідження економістів сучасності – Євенко Т.І., Мстоян К.В., Олійник А.В., Сорокіна А.О., Чеховський Д.Б. та інші.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Банківська система України останнім часом зазнала значних змін та втрат. Проблеми у фінансовому секторі економіки нашої держави, недовіра до банківської системи в цілому та нестабільна політична ситуація підвищують вразливість банківських установ.

Суттєво зростає необхідність досліджень причин банкрутства банківських установ та оцінки впровадження ефективних методів щодо їх усунення.

Мета статті. Головною метою цієї роботи є дослідження економічної сутності банкрутства банківських установ, розкрити основні причини, що призводять до банкрутства кредитних установ, надати пропозиції щодо можливих заходів усунення банкрутства, провести аналітичну оцінку банківської системи України на предмет банкрутства.

Виклад основного матеріалу дослідження. Сучасне поняття «банкрут» зустрічається ще в середньовічних джерелах права італійських міст, де використовувались терміни *fuggitivi* – коли неспроможний боржник тікав від своїх кредиторів, та *decoctor* – що означало поступове зменшення майна боржника. Лексично слово «Банкрутство» походить від італійського виразу *bancarotta*, який означав звичай «перекидати лавку банкіра, що стояла на площі міста, у разі його неспроможності розрахуватися з кредиторами» [15].

Згідно з Законом України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом», банкрутство – визнана арбітражним

судом неспроможність боржника відновити свою платоспроможність та задовольнити визнані судом вимоги кредиторів не інакше як через застосування ліквідаційної процедури [9].

Аналіз економічної літератури дозволив виділити наступні підходи до трактування поняття «банкрутство»:

- 1) фінансовий крах та абсолютна неплатоспроможність [12];
- 2) нездатність фінансувати поточну операційну діяльність [5; 6];
- 3) відмова від сплати за власними боргами [3].

На нашу думку, «банкрутство» можна визначати як юридично визнаний фінансово-економічний стан суб'єкта господарювання, за якого він неспроможний здійснювати поточну операційну діяльність і погашати свої зобов'язання перед кредиторами, при цьому відсутня можливість повернення платоспроможності.

Науковці по різному обґрунтовують основні види банкрутства банківської установи. Ми погоджуємося з думкою Мстоян К.В., відповідно ним виділяються наступні види:

- 1) реальне передбачає повну неспроможність банківської установи відновити у найближчий період свою фінансову стабільність та платоспроможність;
- 2) технічне – це неплатоспроможний стан підприємства, що викликаний суттєвим простроченням дебіторської заборгованості;
- 3) навмисне являє собою свідоме доведення стану комерційного банку до стійкої фінансової неплатоспроможності через здійснення з корисливих мотивів акціонерів та управлінців вищої ланки протиправних дій або через невиконання чи неналежне виконання ними своїх службових обов'язків;
- 4) фіктивне є результатом свідомого, неправдивого оголошення банку щодо своєї фінансової неплатоспроможності задля того, щоб ухилитись від виконання своїх зобов'язань чи отримання певної відстрочки по їх виплаті;
- 5) приховане виникає при навмисному приховуванні факту стійкої фінансової нестабільності банківської установи через подання недостовірної інформації щодо результатів своєї діяльності [5].

Проблема збитковості та банкрутства на сьогодні є дуже актуальною. За таких умов особливо необхідною стає ефективна служба контролінгу, яка забезпечить доступ до об'єктивної інформації про реальний фінансовий стан банку та дозволить уникнути банкрутства.

Головні фактори, які призводять до банкрутства банків можна поділити на зовнішні (які не

залежать від керівництва установи та її акціонерів), та внутрішні, (які спричинені чинниками, що існують у середині установи).

На сучасному етапі зовнішніми причинами банкрутства є:

- призупинення темпів зростання та несприятливість загальносвітової і внутрішньої економік;

- політична нестабільність;

- масове вилучення вкладів (масові паніки серед вкладників);

- втрата довіри до банку, наприклад, від неправильного керівництва;

- ризикована кредитно-валютна політика;

- нав'язування банку фіскальних функцій, що відлякує клієнтів;

- рейдерські атаки, спрямовані на знецінення активів банку, та в подальшому призводять до їх можливого продажу, або ліквідації.

До внутрішніх причин банкрутства відносять:

- недотримання законодавства, приховування інформації шляхом викривлення звітності;

- неякісні активи;

- відсутність правильних аудиту та контролю;

- некомпетентне керівництво, недосконалість політики управління установи;

- спекуляція.

Процедура банкрутства суб'єктів господарювання регулюється Законом «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом». Для банків потрібно також врахувати особливості, зазначені в Законі України «Про банки і банківську діяльність» та в Законі України «Про Національний банк України». Але

законодавство про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом при розгляді судом справи про визнання банку неплатоспроможним (банкрутом) застосовується в частині, що не суперечить нормам Закону «Про банки і банківську діяльність» [8; 9; 11].

Справа про визнання банку банкрутом може бути порушена лише після відкриття банківської ліцензії, після чого санація банку не допускається. Законом передбачено, що єдиною процедурою, яка застосовується до неплатоспроможного банку, є його ліквідація.

До особливостей провадження ліквідації слід віднести те, що діяльність ліквідатора цілком контролюється Національним банком України.

Процедура ліквідації банку вважається завершеною, а банк ліквідованим з дня внесення запису про це до Єдиного державного реєстру юридичних осіб та фізичних осіб – підприємців.

Природнім є банкрутування невеликих банків, які не витримали конкуренції, але коли таке явище стає масовим, слід вжити комплексних санаційних заходів.

Розглянемо динаміку кількості банків України за 2011-2015 рр. (рис. 1).

З рисунка видно тенденцію зменшення кількості банків. Найбільш суттєве скорочення спостерігається протягом 2015 року – було відкрито банківську ліцензію та розпочато процедуру ліквідації 43 банків. Станом на лютий 2016 року в списку неплатоспроможних банків в стадії ліквідації перебувають 67 банків, у категорії неплатоспроможних, в яких введена тимчасова адміністрація перебуває 6 банків.

Таблиця 1

Показники діяльності банків, 2011-2015 рр.

Показник	На початок року, млн. грн				
	2011	2012	2013	2014	2015
Доходи	136 848	142 778	150 449	168 888	210 201
Видатки	149 875	150 486	145 550	167 452	263 167
Результат діяльності	-13 027	-7 708	4 899	1 436	-52 966
Рівень рентабельності (збитковості) активів, %	-1.45	-0.76	0.45	0.12	-4.07
Рівень рентабельності (збитковості) капіталу, %	-10.19	-5.27	3.03	0.81	-30.46

Таблиця 2

Аналіз регулятивного капіталу банків України за 2011-2015рр.

№ п/п	Показники	Роки				
		2011	2012	2013	2014	2015
1	Регулятивний капітал	160897	178454	178909	204976	188949
2	Достатність (адекватність) регулятивного капіталу (Н2), %	20,83	18,90	18,06	18,26	15,60

Джерело: за даними НБУ «Основні економічні показники діяльності банків України» [7]

Таблиця 3

Структура витрат банків України за 2011-2015 рр.

№	Структура витрат	Витрати за рік, млн. грн				
		2011	2012	2013	2014	2015
1	Процентні витрати	59506	68204	80881	97171	96079
2	Комісійні витрати	3072	3080	3975	4889	5846
3	Інші операційні витрати	15861	13199	12319	15579	12991
4	Загальні адміністративні витрати	34327	37265	40672	44614	36742
5	Відрахування в резерви	36508	23423	27975	103297	114541
6	Податок на прибуток	1212	379	1630	-2383	-406
7	Всього витрат	150486	145550	167452	263167	265793

Джерело: сформовано авторами за даними НБУ [7]

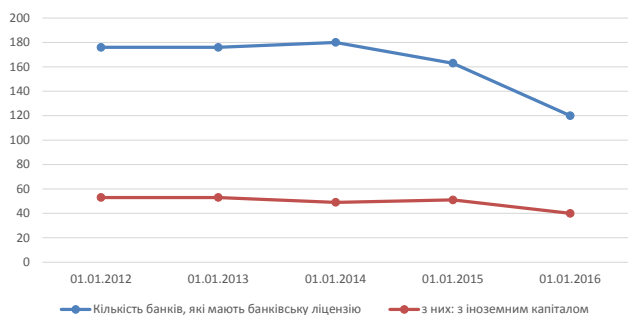

Рис. 1. Кількість ліцензованих банків України 2011–2015 рр.

Для оцінки стану банкрутства банківських установ України необхідно проаналізувати результати їх діяльності та рентабельність активів і капіталу (табл. 1).

Протягом 2011–2012 років комерційні банки України мали негативний результат діяльності, але вже в 2013–2014 роках ситуація трохи стабілізувалася, оскільки результат діяльності комерційних банків стає позитивним.

На жаль, фінансовий результат діяльності банків у 2015 р. від'ємний, і становив 52966 млн. грн. Також спостерігається значне зменшення рентабельності активів та капіталу порівняно з попередніми звітними періодами.

Вагомою проблемою для банків може стати недокапіталізація. Регулятивний капітал є одним із найважливіших показників діяльності банківських установ, основним призначенням якого є покриття негативних наслідків різноманітних ризиків, які банки беруть на себе у процесі своєї діяльності, та забезпечення захисту вкладів, фінансової стійкості та стабільності.

Відповідно до Постанови НБУ [10] в першій групі економічних нормативів, а саме у групі «Нормативи капіталу», введений норматив Н2, який інформує про адекватність регулятивного капіталу банків. Його нормативне значення для діючих банківських установ повинно бути не менше 10%, що є свідченням про достатність даного капіталу. Згідно з даними таблиці найкращий рівень регулятивного капіталу зафіксований у 2011 р. – 20,83%, з подальшим спадом. І станом на 2015 р. становить 15,60%, що не є нижчим нормативного значення, але близьке до нього.

Можна припустити, що негативний фінансовий результат банків сформувався, насамперед, за рахунок істотних обсягів відрахувань у резерви під можливі втрати від активних операцій. Для цього доцільно проаналізувати структуру витрат банків України за 2011–2015рр.

Аналізуючи структуру витрат видно, що станом на 01.01.2016 р. відрахування в резерви становлять 114541 млн.грн, що на 11244 млн. грн більше за попередній рік і в 3,2 рази перевищує їх обсяги в 2011 р.

У Фонді гарантування вкладів бачать іншу причину. Там стверджують, що масове банкрутство банків в 2014–2015 рр. спровокували зумисні дії менеджменту банківських установ, а також відсутність експорту, падіння внутрішнього споживання, подорожчання собівартості продукції в Україні [13].

«Банки – це всього лише дзеркальне відображення того, що відбувається в економіці. Просто

вони більше, ніж інший бізнес схильні до ризиків і залежать від політичного та економічного середовища, обстановки в суспільстві. Першими відчують всі потрясіння», – заявив директор-розпорядник Фонду гарантування вкладів Костянтин Ворушилін [13].

Економісти бачать й інші причини масового «банкопаду». Незалежний експерт Анатолій Дробязко [1] вважає, що однією з причин є заборона банкам формувати резерви у валюті проти валютних активів. Інший експерт, президент Українського аналітичного центру Олександр Охріменко, причиною масового банкрутства фінустанов бачить навмисно «погану» політику НБУ, нібито, Нацбанк цілеспрямовано знищує банківську систему України [1].

Не зважаючи на всі вищеписані фактори, банківський сектор України не варто вважати надто безнадійним. Необхідно зосередити увагу на заходах усунення банкрутства на рівні банківської установи та державному рівні.

До перших можна віднести:

- 1) поліпшення якості внутрішнього контролю та аудиту діяльності банку;
- 2) підвищення кваліфікації працівників банківських установ;
- 3) налагоджена система управління ризиками;
- 4) зменшення можливості здійснення фінансових махінацій;
- 5) мінімізація економічно необґрунтованих витрат;
- 6) докласти зусиль для покращення якості кредитного портфеля.

Серед заходів усунення банкрутства на державному рівні можна виділити наступні:

- 1) удосконалення процесу ліцензування банків, посилення ліцензійних вимог;
- 2) поліпшення процедур відновлення належного фінансового стану банківської установи;
- 3) адаптація законодавства до сучасного економічного стану та потреб;
- 4) удосконалення програм фінансового оздоровлення банку та введення тимчасової адміністрації в банківській установі;
- 5) забезпечення прозорості банківської системи.

Висновки і пропозиції. За результатами проведеного дослідження можна зробити висновок про значне погіршення стану банківської системи України за 2014–2015рр., розвиток тенденції банкрутства банків.

Визначено, що банкрутство це юридично визнаний фінансово-економічний стан суб'єкта господарювання, за якого він неспроможний здійснювати поточну операційну діяльність і погашати свої зобов'язання перед кредиторами, при цьому відсутня можливість повернення платоспроможності. У статті визначені основні причини що призводять до банкрутства та можливі шляхи його подолання.

Згалом більш-менш несуттєвим для України є банкрутство невеликого банку. Однак ліквідація великого банку несе в собі негативні наслідки для всієї економіки країни. Зважаючи на сьогодишню ситуацію в країні головним завданням Національного банку України є недопущення банкрутства основних банків-гігантів, а також ведення політики, щодо повернення довіри до банківських установ.

Список літератури:

1. Банки-банкрути України. Чому фінустанови банкрутують одна за одною? [Електронний ресурс] / А. Соснова // Слово і діло. – 2015. – Режим доступу: www.slovoidilo.ua
2. Євенко Т. І. Банкрутство комерційних банків: причини виникнення та шляхи запобігання / Т. І. Євенко // Інноваційний вісник. – 2013. – № 6 (44). – С. 272-275.
3. Євенко Т. І. Методологічні аспекти прогнозування ймовірності банкрутства банківських установ / Т. І. Євенко // Актуальні проблеми розвитку регіону. – 2014 р. – № 9. – С. 117-121.
4. Міняйленко К. О. Банкрутство комерційних банків України: причини виникнення та шляхи запобігання / К. О. Міняйленко // Управління розвитком. – 2013. – № 15. – С. 97-100.
5. Мстоян К. В. Банкрутство банку: економічна сутність, види та причини / К. В. Мстоян // Науковий вісник: Фінанси, банки, інвестиції. – 2013. – № 6. – С. 66-73.
6. Олійник А. В. Економічна сутність та чинники банкрутства комерційних банків / А. В. Олійник // Вісник Хмельницького національного університету. – 2011. – № 3. – С. 93-98.
7. Офіційне інтернет-представництво Національного банку України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.bank.gov.ua/control/uk/index>
8. Про банки і банківську діяльність [Текст]: Закон України станом на 1 березня 2016 року // Відомості Верховної Ради України. – 2001. – № 5-6. – С. 30
9. Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом [Текст]: Закон України станом на 16 січня 2016 р. № 2343-ХІІ//Відомості Верховної Ради України. – 1992. – № 31. – С. 440.
10. Про затвердження інструкції про порядок регулювання діяльності банків в Україні [текст]: Постанова Національного банку України від 18.02.2016 р. № 91. – 2001. – № 368.
11. Про Національний банк України [Текст]: Закон України станом на 1 січня 2016 р. № 679-14 // Відомості Верховної Ради України. – 1999. – № 29. – С. 238.
12. Сорокіна А. О. Банкрутство комерційних банків України: причини виникнення та шляхи запобігання / А. О. Сорокіна // Економіка та управління. – 2010. – № 1 (9). – С. 109-116.
13. Фонд гарантування вкладів фізичних осіб [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.fg.gov.ua/>
14. Чеховський Д. Б. Взаємодія між фондом гарантування вкладів фізичних осіб та національним банком України в площині фінансового оздоровлення слабких банків / Д. Б. Чеховський // Фінанси. Банківська справа. – 2014. – № 1 (5). – С. 114-122.
15. Шершеневич Г. Ф. Курс торгового права / Г. Ф. Шершеневич. – М.: Товар. Торговые сделки, 2003. – 544 с. – (Классика российской цивилистики) – ISBN5-8354-0143-4: 302.50 р. Братья Башмакови. – 1898. – С. 88.

Материнская О.А., Платковская А.В.

Винницкий национальный аграрный университет

АНАЛИТИЧЕСКАЯ ОЦЕНКА БАНКРОТСТВА КОММЕРЧЕСКИХ БАНКОВ УКРАИНЫ

Аннотация

В статье выяснено сущность банкротства банка. Проведена оценка текущей тенденции банкротства украинских банков. Осуществлена характеристика основных факторов, которые приводят к банкротству банков. Проведена аналитическая оценка состояния банковских учреждений Украины и результатов их деятельности. Предложены возможные меры во избежание банкротства.

Ключевые слова: банкротство, банковское учреждение, неплатежеспособность, ликвидация, финансовое оздоровление.

Materynska O.A., Platkovska A.V.

Vinnitsa National Agrarian University

ANALYTICAL EVALUATION OF COMMERCIAL BANKS BANKRUPTCY UKRAINE

Summary

The article revealed the nature of bank failure. An assessment of current trends bankruptcy Ukrainian banks. Carried description of the main factors that lead to bankruptcy of banks. Analytical assessment of banks Ukraine and the results of their activities. The possible measures to avoid bankruptcy.

Keywords: bankruptcy, banks, insolvency, liquidation, financial recovery.